

BERLINS BETYDELSE

Av *HELMUT KIRSTEN*

NÄR DE ALLIERADE före krigsslutet enade sig om Tysklands delning, kom de också överens om att gemensamt ockupera rikshuvudstaden Berlin. Uppdelningen i en rysk, en fransk, en engelsk och en amerikansk sektor förverkligades också mycket riktigt. Den drivande kraften bakom detta beslut var på den västliga sidan president Roosevelt. Man behöver knappast påpeka att anordningen ursprungligen krävdes av Stalin, och i väsentlig utsträckning givetvis tillmötesgick de ryska intentionerna. För att förstå varför västmakterna till den grad fogade sig i dessa måste man sätta sig in i Roosevelts föreställningsvärld. Den amerikanske presidenten inbillade sig, att sedan axelmakterna besegrats skulle i framtiden alla allvarigare motsättningar mellan länder och folk kunna undvikas. Han utgick från att den ryska regeringen var fredsälskande, och att den liksom det amerikanska folket avvisade tanken på vidare maktexpansion. Tankegången var självfallet nästan otroligt naiv, men det är nödvändigt att känna till den som bakgrund för det fatala missgreppet att acceptera Berlins uppdelning.

Amerikanernas tro på att man kunde leva tillsammans med ryssarna i en fredlig koexistens skakades snart av den brutala erfarenheten. En milsten i denna utveckling var Berlinblockaden 1948. Kritiklösa människor påstår ofta att den ryska politiken och diplomatien är så förundransvärt skickliga, att Moskva aldrig begår misstag. Så är dessbättre ingalunda fallet — Berlinblockaden var utan tvivel ett utomordentligt allvarligt felgrepp, ur rysk synpunkt sett.

Effekten av blockaden blev nämligen att allvarligt rubba västmakternas föreställningar om möjligheten av en fredlig samlevnad med kommunismen. Man såg sig ställd inför nödvändigheten att genom luften försörja mer än 2 millioner västberlinare — och dessutom den egna ockupationspersonalen. Luftbron till Berlin innebar i själva verket en häpnadsväckande prestation. Resultatet lät inte länge vänta på sig — den ryska blockaden bröt samman. Man måste härvid ta hänsyn till att östblocket vid denna tidpunkt var militärt betydligt svagare än västblocket. Sovjetunionen förfogade ännu inte över praktiskt användbara kärnvapen.

Luftbroepisodens väsentliga betydelse låg däruti att västsidan för första gången klart visade att den icke var villig att acceptera en ockupation av någon del av den fria världen. För alla fria folk blev luftbron en symbol för hoppet om att västmakterna inte skulle komma att tolerera kommunistiska terror- och undertryckningsförsök mot något av de länder, som ännu lyckats bevara sin frihet. Detta har varit en väsentlig faktor i det kalla kriget under följande år. Varje gång Sovjetunionen försökt att direkt eller indirekt öva påtryckningar på andra folk har dessa erinrat sig luftbron som en garanti för att västsidan var beredd att motsätta sig sådana försök, något som varit av avgörande betydelse för de hotades egen motståndsvilja. Försök i denna riktning har förekommit i stort antal. Det räcker att erinra om Korea, Indokina, Formosa och Libanon. Vad som skiljer Berlin från dessa andra skådeplatser för det kalla kriget är just det faktum att det var i Berlin som västmakterna för första gången effektivt bevisade att de verkligen är beredda att ingripa om detta blir nödvändigt. Berlin är i och för sig endast ett frontavsnitt bland många i det kalla kriget. Detta måste man alltid hålla för ögonen för att kunna få en riktig uppfattning av händelseförloppet. Östblocket befinner sig på offensiven i det kalla kriget, västsidan är tvungen att försöka upprätthålla status quo. Detta förhållande är

självklart om man erinrar sig att kommunismens fundamentala och oeftergivliga mål fortfarande är världsrevolutionen — något som västmakterna allt för lätt tycks glömma bort. Det är denna strävan som är förutsättningen för den kommunistiska ledningens ständiga försök till maktexpansion. Västsidan däremot är i princip övertygad om att alla folk bör få styra sig själva enligt sina egna grundsatser och lagar, och har ingen avsikt att med våld utvidga sin maktsfär. Kommunismen är väl medveten om detta förhållande och utnyttjar det till det yttersta för sina syften. Kommunismen utgår vidare från att västmakterna, genom strävandena efter en allt högre levnadsstandard, har blivit dekadenta och kraftlösa, att ingenting för människorna i den icke-kommunistiska världen kan te sig viktigare än att till varje pris förhindra ett nytt krig — och att man därför är beredd till vilka eftergifter som helst för att bevara freden. Östblockets taktik består därför i att undan för undan arrangera »kriser» på de olika punkter där öst- och västsidas intressen kolliderar — i förhoppning om att väst av nyss antydda bevekelsegrunder skall bli tvunget att ge vika. Den kommunistiska ledningen litar på att i ett dylikt krisläge ha de starkare nerverna — och att den har ojämförligt mycket lättare än motståndaren att hålla utvecklingen under kontroll. Självklart är att östblocket

inte önskar något storkrig — även i Moskva har man klart för sig att de moderna massförstörelsevapnen inte skulle kvarlämna vare sig segrare eller besegrade på valplatsen, utan att en allomfattande förintelse skulle bli det enda resultatet. Kommunisterna är emellertid övertygade om att ett sådant krig inte kommer att visa sig nödvändigt. Chrustjov — vilken som bekant tycker om att uttrycka sig i liknelser — har i detta sammanhang försäkrat att Sovjetunionen kan hålla ut längst — »därför att det är vi som har vinden med oss».

Som ovan sagts är Berlin, och därmed Tyskland, endast en del av det kalla krigets front, men en väsentlig. Detta beror på att ryssarna har en mycket hög uppskattning av Tysklands potential, ekonomiskt och militärt. Det kommunistiska tänkandet på denna punkt påverkas starkt av Lenins berömda formel »den som behärskar Tyskland behärskar världen». Även om man måste betvivla att denna tanke fortfarande är sakligt giltig, får man inte underskatta betydelsen av att det ryska folket alltför i hög grad påverkas av dylika leninistiska kärnsatser. För att förstå kommunisternas strävanden att vinna terräng just i Tyskland måste man hålla i minnet att en framgång på detta avsnitt skulle innebära en väsentlig förskjutning av jämviktsläget till rysk favör, inte så mycket därför att Tyskland i sig själv skulle vara en så betydande makt-

faktor som därigenom att vinsten skulle bli så att säga dubbel — en vikt skulle flyttas över från den ena vågskålen till den andra. Den första väsentliga framgången i försöken att erövra Tyskland var just överenskommelsen med de allierade 1945, varigenom Östtyskland utlämnades åt kommunisterna.

Den fria delen av Berlin återstår ännu som en bastion för den fria världen på kommunismens område. Vari ligger då Berlins betydelse? Staden saknar självfallet militärt värde — en äldre tids strategiska värdering av framskjutna stödjepunkter saknar varje aktualitet. Själva det faktum att människor kan röra sig utom räckhåll för den kommunistiska terrorn på en liten ö i det röda havet gör emellertid ett för de makthavande utomordentligt besvärart intryck på människorna i de länder som tvingas leva under förtrycket. Det fria Berlins existens måste nödvändigt kännas som en påle i köttet på de ryska satraper som kallar sig »den östtyska regeringen». Men inte endast för Ulbricht och hans hejdukar utan också för den ryska regeringen måste Berlin vara en förargelseklippa. Östblocket har också sedan länge upprepade gånger tillkännagivit sin avsikt att likvidera denna situation. Att uppnå ett resultat på denna punkt är särskilt angeläget för kommunismen just därför att Berlin är den punkt där den fria världens motståndsvilja första gången i handling demonstrerades.

Man får akta sig för att underskatta det intryck en rysk erövring av Berlin skulle göra på folken i Asien, Afrika och Sydamerika. Förtroendet till västmakterna skulle i grunden skakas.

Man har rimligen skäl att antaga att de östtyska kommunisterna länge bönfallit Moskva om att driva fram en »lösning» av Berlinfrågan. Ulbricht och hans kamrater står inför en utomordentligt besvärlig situation. Inte endast så att en ytterligt ringa del av den östtyska befolkningen sätter tro till deras politiska paroller, också den ekonomiska situationen i Östtyskland inger ledningen allvarliga bekymmer. En prestigetärkande framgång mot Berlin — och ett likviderande av »kapitalismens skyltfönster» mitt ibland det socialistiska armodet vore därför för Ulbricht i hög grad önskvärt.

Hitills har ryssarna i sina sammanstötningar med västmakterna alltid använt den metoden att till att börja med icke framträda direkt utan istället utnyttja framskjutna bulvaner. I Berlin har detta system icke i samma utsträckning kunnat praktiseras. De sovjetryska och de västliga intressena stöter här omedelbart mot varandra. Chrustjovs förklaringar att han avser att avsluta ett separat fredsfördrag med östzonen är därför endast alltför lättbegripliga. När ett sådant fredsfördrag är ett faktum kommer den ryska regeringen att i största utsträckning kunna skjuta sina öst-

tyska hantlangare framför sig. I själva verket har Moskva redan flera gånger försökt använda denna taktik. Särskilt påfallande är detta när det gäller den nyligen genomförda avspärrningen av sektorsgränsen i Berlin. Chrustjov lät vid detta tillfälle meddela, att han för sin del inte tänkte vidtaga någon åtgärd som vore ägnad att skärpa läget!

Hur har avspärrningen av sektorsgränsen egentligen kommit till stånd? Sedan länge har en kontrovers om Berlin varit väntad, och denna åtgärd måste uppfattas som ett första steg för att framkalla just en skärpning av situationen. Det är givetvis mycket möjligt att avspärrningen påskyndades av den enorma ökningen av flyktingströmmen under sommaren. För den östtyska regeringen som redan dessförut har att kämpa med stora ekonomiska svårigheter, måste givetvis avtappningen av stora grupper av befolkningen, framförallt de mest kvalificerade, te sig nära nog katastrofal och ägnad att framdriva desperata motåtgärder.

Avspärrningen måste emellertid endast uppfattas som inledningen till en verklig Berlinkris. Ytterligare mått och steg från östblockets sida är att vänta. Det finns många möjligheter att välja. Man måste t. ex. räkna med att ryssarna kommer att försöka hindra Västberlins försörjning — kanske kommer man att gå så långt att tillfartsvägarna från Västtyskland återigen

spärras — denna gång formellt av östtyska myndigheter. Man måste också uppmärksamma möjligheten att de östtyska makthavarna låter kommunistiska element i större eller mindre antal ta sig in i Västberlin för att åstadkomma förvirring, oro och sabotage.

Om en ny Berlinblockad verkligen kommer till stånd lär det dessvärre inte vara lika lätt som förra gången att genomföra en luftbrooperation. Östsidan har redan meddelat att den betraktar också luftrummet över östzonen som sitt höghetsområde och därför är beredd att spärra också flygtrafiken. Trots detta har västmakterna flera möjligheter att hävda sin ställning. De omfattar — om man håller sig endast till civila åtgärder, och så långt det överhuvud går kan västsidan självfallet inte tänka på några militära mått och steg — allt ifrån inskränkningar i enskilda personers möjlighet att resa in från östsidan ända till ett totalt embargo på allt handelsutbyte med östblocket. En sådan handelsblockad skulle i själva verket medföra allvarliga följder för kommunistländerna och det kan ifrågasättas om Moskva i så fall skulle anse att insatsen vid Berlin vore lönsam nog.

En sak är dock av alldeles avgörande betydelse i denna situation — att västmakterna är eniga om sina motåtgärder. Det finns gott om folk som förfäktar den kända tanken att »det lönar sig inte att dö för Berlin». För dem som säger så

måste man så starkt som möjligt framhålla, att inte heller ryssarna har lust att dö för Berlin, och att en eftergift i Berlinfrågan ingalunda skulle medföra det lyckosamma resultatet dessa utopister tror. De ryska kraven skulle ingalunda vara tillfredsställda med så litet, kommunisterna skulle ingalunda upphöra med sin utpressningspolitik mot den fria världen. Inom kort skulle det gamla spelet börja på nytt — på någon annan lämpligt vald punkt. Resultatet skulle för västmakterna endast vara förluster av en viktig ställning — och ett i grund skakat förtroende. Det är inte länge sedan vi upplevde en liknande situation, när Hitler 1938 i München förklarade att om man bara ville acceptera den ockupation han nyss genomfört, så skulle hans anspråk vara definitivt tillgodosedda. Storbritanniens och Frankrikes regeringar beviljade denna koncession — i hopp om att därigenom rädda mänskligheten från ett krig. Resultatet minns vi endast alltför väl. Man undgick inte kriget, men man gav Hitler tid att ytterligare utvidga sitt maktområde, för att kunna förbereda kriget så mycket effektivare. Hitler drog av Münchenkapitulatio- nen den slutsatsen att Storbritannien och Frankrike inte skulle vara beredda att ens i yttersta nödfall gå till krig. Det var därför han vågade angripa Polen.

Situationen i dag liknar på det närmaste den som förelåg vid tiden

för Münchenkonferensen. Allt beror nu på om det lyckas västmakterna att övertyga Chrustjov om att de under inga förhållanden är beredda att acceptera en ockupation av Västberlin eller en inskränkning av de allierades rättigheter i staden, utan i nödfall både kan och vill tillgripa alla medel för att förhindra en sådan utveckling — även kärn-

vapen. Om detta lyckas, och om västsidan bevarar fasthet och solidaritet, då kommer visserligen Berlinfrågan under de närmaste veckorna och månaderna att innebära en utomordentligt svår nervanspanning — men till slut kommer den fria världen då att lyckas avvisa de kommunistiska framstötarna.